

ESTETIK ONGNI SHAKLLANTIRISHDA ISLOM DINI QADRIYATLARI

Tursunov Abdimo‘min Shaxanovich,

Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiya universiteti

mustaqil tadqiqotchisi

E-mail: abdimomintursunov641@gmail.com

Tel: +998912286385

Annotatsiya

Maqolada bugungi kunda yoshlarning ekologik va estetik ongini shakllantirish bo‘yicha g‘oyalarni davlatimiz rahbari Sh.Mirziyoyev ma‘ruzalari, ilmiy adabiyotlar hamda islom dini manbalari Qur‘oni Karim hamda hadislarda keltirilgan ma‘lumotlar asosida tahlil qilindi. Islomda estetik ong tabiatni Allohning in‘omi va ishonib topshirgan omonati sifatida ta‘riflaydi. Qur‘on va hadislarda tabiatni sevish, uni himoya qilish va undan oqilona foydalanish bo‘yicha ko‘plab yo‘riqnoma va g‘oyalar berilgan. Tadqiqotda yoshlarning estetik ongini shakllantirishiga ta‘sir etuvchi omillar, inson va tabiat o‘rtasidagi o‘zaro uyg‘unlik, yahlit bir tizim ekanligi atroflicha tahlil qilingan.

Kalit so‘zlar: Islom dinida estetik g‘oyalar va qadriyatlar, estetik muammolar, Qur‘oni karim, hadislar, oyatlar, inson va tabiat, estetik ong, tabiat va ekologiya. Bugungi kunda dunyo bo‘ylab atrof-muhit va undagi g‘o‘zallikka bo‘lgan munosabat masalasi dolzarbligicha qolmoqda. Bu borada O‘zbekiston Respublika Prezidenti Sh.M.Mirziyoyevning 2022-yil 21-dekabrdagi Oliy Majlis va O‘zbekiston xalqiga yo‘llagan Murojaatnomasida: “Tabiatimizni asrab-avaylash, suv, havo va atrof-muhitni toza tutish kelgusi yilda har bir mahalla aholisining madaniyati va amaliy harakatiga aylanishi kerak. Bu borada mavjud vaziyatni ijobiy tomonga o‘zgartirish uchun ekologiya va atrof-muhitni asrash bo‘yicha sa‘y-harakatlarimizni, xususan, «Yashil makon» umummilliy loyihasi doirasidagi ishlarimizni kuchaytiramiz.” [1:90], deb ta‘kidlagan edi.

Islom dini insonning moddiy va ma‘naviy hayotini muvozanatli rivojlantirishga qaratilgan mukammal tizimdir. U faqat diniy amallar bilan cheklanib qolmay, insonning ichki va tashqi go‘zalligiga alohida e‘tibor qaratadi. Estetik ongini

shakllantirish masalasi esa musulmon shaxsini yetuklashtirish yo'lida muhim omillardan biri hisoblanadi. Bu maqolada Islomdagi estetik ongning shakllanishi, uning asosiy g'oyalari, Qur'on va hadisdagi go'zallikka bo'lgan munosabat hamda musulmonlar hayotida bu tamoyillarning tatbiqi haqida so'z yuritiladi. Islom dini hayotning barcha jabhalariga tatbiq qilinadigan mukammal din bo'lib, insonning ruhiy, axloqiy, va jismoniy go'zalligiga alohida e'tibor qaratadi. Estetik ongni shakllantirish Islomda faqat tashqi go'zallikni emas, balki ichki go'zallikni ham qamrab oladi.

Islom dinida go'zallik va estetik ong tushunchasi haqida quyidagi qarashlar shakllangan. Ya'ni estetik ong insonga go'zallikni his qilish, tushunish va qadrlash qobiliyatini beradi. Islomda go'zallik ikki turga ichki va tashqi bo'linadi.

Ichki go'zallik – bu insonning qalbi va axloqi, ya'ni Allohga itoatkorlik, iymonning mustahkamligi, xulqning yaxshi bo'lishi. Islomda estetik ong faqat tashqi ko'rinish bilan cheklanmaydi, balki ichki go'zallikni birlamchi ahamiyatga ega sifatida ko'radi. Rasululloh (s.a.v.) shunday deganlar: “Albatta, Alloh sizlarning shaklingiz va mol-dunyolaringizga qaramaydi, balki qalblaringiz va amallaringizga qaraydi” (Muslim rivoyati). Bu hadis ichki poklik va xulqning go'zalligini asosiy qadriyat sifatida ko'rsatadi.

Tashqi go'zallik – bu tabiat, san'at, insonning jismoniy qiyofasi va kiyinish odobiga taalluqli masalalar. Alloh taolo Qur'onda shunday deydi: “Albatta, Biz insonni go'zal suratda yaratdik” (At-Tin, 4).

Islom dinining asosiy manbasi hisoblangan Qur'onda estetik g'oyalar quyidagicha keltirilgan. Qur'on insonni tabiat, koinot va inson o'zida mujassam go'zallikni kuzatishga chorlaydi. Alloh yaratgan narsalar insonni go'zallikni his qilish va qadrlashga undaydi. Qur'oni karimda estetik ongni shakllantiruvchi ko'plab oyatlar mavjud bo'lib, ular insonni tabiat, koinot va insonning o'zidagi go'zalliklarni kuzatishga undaydi.

Tabiatdagi go'zallik haqida Qur'onda tabiat Allohning san'ati sifatida ta'riflanadi “Yer yuzida tog'larni joylashtirdik va unda barqaror bo'lishi uchun daryolar va yo'llar qildik. Toki ular hidoyat topurlar” (An-Nahl, 15). Bu oyat insonni tabiat go'zalligini kuzatishga va Allohning qudratidan ilhom olishga da'vat etadi.

Koinotdagi muvozanat bo'yicha Alloh koinotni tartib va go'zallik bilan yaratganini eslatadi: "Albatta, kunda va kechada, quyosh va oyning yaralishida aql yurituvchilar uchun alomatlar bordir" (Ali Imron, 190). Ushbu oyat insonni tabiatni kuzatish va Allohning san'ati haqida fikr yuritishga chorlaydi.

Adolat va tartib haqida Qur'on Allohning barcha narsani hikmat bilan yaratganligini ta'kidlaydi: "U har bir narsani chiroyli va mukammal qildi" (As-Sajda, 7). "U yetti osmonni bir-biriga mos holda yaratdi. Rahmonning yaratishida hech qanday nomuvofiqlik ko'rmaysan" (Al-Mulk, 3).

Hadislarda estetik go'zallikka undov haqida Rasululloh (s.a.v.) hayotlari davomida go'zallik va estetik qadriyatlarni o'z amallari bilan namoyish qilganlar: Poklik va ozodalik bo'yicha Rasululloh (s.a.v.) shunday deganlar: "Poklik iymondandir" (Muslim). Bu nafaqat ichki, balki tashqi tozalikka ham da'vatdir. Misvok ishlatish va kiyim-kechakni ozoda tutish bu amallar qatoriga kiradi.

Tashqi ko'rinish va kiyinish haqida Rasululloh (s.a.v.) kiyinishda ham estetik qadriyatlarga rioya qilishni targ'ib qilganlar: "Alloh chiroyli va go'zallikni yaxshi ko'radi" (Muslim). Bu hadis har bir musulmonning tashqi qiyofasi tartibli, ozoda va chiroyli bo'lishi lozimligini eslatadi.

Hadis va sunnatda estetik ong bo'yicha Rasululloh (s.a.v.) o'z hayotlari orqali go'zallik va estetik qoidalarining namunasi bo'lganlar. U zotning so'zlari va amallari go'zallikni qadrlashda asosiy yo'riqnoma hisoblanadi. Rasululloh (s.a.v.) poklik va ozodalikka katta ahamiyat berganlar: "Poklik iymondandir" (Muslim). Kiyim-kechak borasida ham Rasululloh (s.a.v.) tartibli va toza bo'lishni tavsiya etganlar: "Alloh go'zal va go'zallikni yaxshi ko'radi" (Muslim).

Xulosa qilib aytganda islom dini tabiat va ekologiyaga nisbatan yuqori ong va mas'uliyatni shakllantirishni o'rgatadi. Qur'on va hadislar tabiatni sevish, uni himoya qilish va undan oqilona foydalanishga da'vat etadi. Bu tamoyillar zamonaviy ekologik muammolarni hal qilish uchun muhim asos bo'lib xizmat qilishi mumkin. Musulmonlar tabiatni asrash orqali Allohning amrini bajarib, jamiyat va kelajak avlod oldidagi burchlarini ado etadilar. Shuningdek, Islomda estetik ongni shakllantirish Qur'on va hadis asosida shakllangan bo'lib, ichki va tashqi go'zallikning uyg'unligini talab qiladi. Tabiatni kuzatish, poklikni saqlash,

go‘zal xulq va san‘atni qadrlash orqali musulmonlar hayotida estetik ongini rivojlantiradilar.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Sh.M.Mirziyoyev. Tanqidiy tahlil, qat’iy tartib-intizom va shaxsiy javobgarlik – har bir rahbar faoliyatining kundalik qoidasi bo‘lishi kerak. – T.: O‘zbekiston, 2017.
2. M.No‘monov. Islomda tabiatga munosabat. –T.: Movarounnahr, 2011.
3. Sayyid Mubashshir Taroziy Sof tabiat dini / Tarj. Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf. – T.: Hilol-nashr, 2019.
4. https://link.springer.com/chapter/10.1057/9781137536235_5
5. <https://scholar.google.com/citations?user=LIjJgSAAAAAJ&hl=en>